Rede van Banning:

Partijgenoten, De Partij van den Arbeid staat gereed, om aan de wil van het Nederlandse volk tot politieke vernieuwing, tot een omzetting der maatschappij in democratisch-socialistische richting, gestalte te geven en daarmee een waarlijk nieuw begin in ons politieke leven in te luiden. Wij, die hier zijn samengekomen, niet om van' dit interessante gebeuren getuige te zijn, maar om met onze verantwoordelijkheid en onze wil tot recht en gerechtigheid ons volk te dienen en een stuwkracht tot verheffing der brede massa te zijn, -- wij zullen in dit historisch ogenblik aan onze persoonlijke gevoelens het zwijgen opleggen, omdat belangrijker zijn de maatschappelijke' en geestelijke krachten, die dit nieuw begin mogelijk hebben gemaakt. Want zó vooral willen wij het stellen, voor ons zelf, voor het gehele Nederlandse volk: er wordt vanaf vandaag een nieuw hoofdstuk geschreven in het boek der geschiedenis, zowel van de socialistische beweging en gedachte als van het politieke leven van dit volk. Tegelijk zeggen wij er bij: dit nieuwe begin is voorbereid door de krachten en bewegingen van het verleden, en het wezenlijk waardevolle van dat verleden wordt me gedragen als een levend bezit, een sterke kracht, een stuwende motor. Mij is opgedragen door de Politieke Studie Commissie, die de stichting van de Partij van den Arbeid voorbereidde, om in dit openingswoord de zoëven uitgesproken gedachte nader toe te lichten. Ik hoop dan tevens duidelijk te kunnen maken, dat hier sprake is van een onvermijdelijke groei, door maatschappelijke en geestelijke krachten van de laatste kwart eeuw geleid, en allerminst van een in elkaar getimmerd revolutiehuis of van een bedenksel van een stelletje goed willende intellectuelen: Naar ons aller overtuiging is de P.v.d.A. diep verbonden met de reële krachten van de maatschappij in overgang uit het kapitalisme naar een vorm van socialisme, met het steeds breder geworden verzet tegen de ontrechting en ontmenselijking van miljoenen in onze kapitalistische wanbeschaving, met vernieuwende krachten in ons volksleven, reeds voor '40 aan allerlei verschijnselen openbaar geworden, maar nog nimmer tot één sterke stroom verenigd. Gedurende een halve eeuw is in Nederland het socialisme de zaak der arbeiders geweest — in de vroeg geïndustrialiseerde landen zijn socialisme en arbeidersbeweging reeds bijna een gehele eeuw onverbrekelijk aan elkaar verbonden. In deze kring behoeft niet meer betoogd te worden, dat het niet anders heeft gekund; evenmin, dat deze innige verbintenis de arbeidersmassa de kracht heeft

geschonken, om zich uit verdrukking en vernedering op te heffen en zich een plaats te veroveren in de volks, en cultuurgemeenschap. Vraag ik mij af, welke de belangrijkste trekken van dit proletarisch socialisme zijn geweest, dan springen vier kenmerken naar voren: 1e het is geboren uit het verzet der rechtlozen, der verworpenen der aarde tegen een sociale ellende, die alle mensenwaarde bedreigde; 2e zijn strijd is gevoerd als belangenstrijd van deze arbeidersklasse, die binnen haar verband een gemeenschap van economische belangen kende, welke tegengesteld waren aan die van de groep der bezitters — m.a.w. de strijd is gevoerd als klassenstrijd: aan de éne kant de loonarbeiders, aan de andere kant grootgrondbezitters en kapitalisten; 3e de stuwende idee in dit socialisme, in welke theoretische vorm het zich ook presenteerde, is geweest de idee der sociale gerechtigheid; 4e het is althans in zijn hoofdstroom, verbonden met elementen van levensbeschouwing, ten dele stammende uit de 18e eeuw en de Franse revolutie, ten dele uit de denkbeelden der 19e eeuw: rationalisme, positivisme, evolutionisme. Van deze vier kenmerken zijn er drie, die antithetisch moesten werken, die de arbeidersbeweging moesten isoleren van andere volksgroepen, ook van zulke, die het socialisme om zijn rechtseis en gerechtigheidsdrang wilden erkennen. Het heeft op dit ogenblik voor ons geen enkele zin, om schuldvragen op te werpen — de strijd is n.l. voor een groot deel beslist, en door de ontwikkeling van de maatschappij en door die van de socialistische arbeiders beweging zelve. Het heeft geen zin meer, om over het anti-nationale of anti-godsdienstige van de oude beweging te spreken, omdat zij uit zich zelve, en daarbij gedragen zowel door maatschappelijke krachten als door haar zedelijke kerngedachte— die der sociale gerechtigheid deze anti-thetische instelling overwonnen heeft: De enige antithese; die zij behouden heeft, en behouden moet, omdat deze in het wezen van de socialistische gedachte besloten ligt, is de antithese tot het kapitalisme en tot de dictatuur. Deze anti these wordt pas opgeborgen in het grote museum der' historie, wanneer een socialistische maatschappijvorm zal' zijn bereikt en alle dictatuur van de aarde tal zijn verdreven. De periode tussen de beide wereldoorlogen blijft voor de belangrijke veranderingen en in de kring der socialistische arbeidersbeweging en daarbuiten, van diepgaande betekenis. Wat de arbeidersbeweging betreft: er voltrekt zich in haar de breuk met het communisme; zij wordt straks in Italië en Midden-Europa onder de voet gelopen door het nationaal-socialisme; zij ziet

in de West-Europese landen haar innerlijke kracht bedreigd door de slepende werkloosheidscrisis, het opkomen van een klasse van permanent-werklozen en het krampachtig verzet der anderen tegen een noodlot, dat hen in deze kolk van verarming zou meesleuren; haar socialistisch ideaal schijnt naar onzichtbare verten terug te wijken, het eenmaal zo geestdriftig begroete algemeen kiesrecht schijnt voor honderdduizenden werklozen zijn waarde te verliezen, de democratie schijnt zwak te staan tegen de donkere dreiging van de komende nieuwe oorlog — het lukt in Nederland nog wel om de getrouwen bijeen te houden, maar van een bezielende doorbraak naar nieuwe bevolkingsgroepen — hoe ernstig ook ondernomen - is geen sprake. Het algemeen politieke beeld in Nederland is van een beklemmende machteloosheid: de christelijke coalitie houdt nog vast aan de antithese, die nergens meer scheppende kracht bewijst, die integendeel oorzaak is van een onwaarachtige splitsing in ons volk; de werkloosheidspolitiek, de practijk der werkloosheidsbestrijding komt nergens tot een forse aanpak, nergens tot waarachtige nationale solidariteit Ik behoef u dit beeld niet nader te tekenen— wij dragen de trieste herinnering allen nog in ons om. Zie ik goed, dan betekent deze periode voor het groeiproces 7 waarvan thans de P. v. d. A. de vrucht is, vier dingen. Ten eerste: het ontstaan van het Plansocialisme. Daarin kristalliseert een tendens, die reeds eerder in de soc. arbeidersbeweging aan de dag was getreden, n.l. haar realiteitszin en haar begeerte naar concrete, constructieve arbeid; zij laat de ontwikkeling der maatschappij niet over aan de zg. maatschappelijke wetmatigheid, die wel eenmaal het socialisme brengen zal, zij wil ingrijpen, leiden, beheersen en vormgeven. Maar in dit Plansocialisme is wellicht nog belangrijker een ander element, n.l. het nationale. Het Plan van den Arbeid wilde zijn een Plan voor het gehele Nederlandse volk; tot uitvoering ervan werden uitgenodigd `allen, die de onduldbare verzinking van de arbeidende massa in werk% loosheid en verarming energiek en constructief wilden tegengaan; misschien voor het eerst wordt het socialistische pathos aan het nationale verbonden, en wordt op de verantwoordelijkheid voor het nationale welzijn een beroep gedaan. Een tweede verschijnsel uit deze periode is de steeds scher per naar voren tredende verontrusting in intellectuele kring. Ingenieurs en bedrijfsleiders, die hart hebben voor hun bedrijf en de daarin werkende arbeiders, zien dagelijks voor zich de verwoestende invloed der werkloosheid en weten of gaan begrijpen, dat deze maatschappelijke vloek en schande

samenhangt met de structuur der samenleving. Andere intellectuelen zien de wanstaltigheid van. de moderne asfaltcultuur, waarin alle geestelijke waarden worden kapot gemechaniseerd, waarin banaliteit hoogtij viert en de massa-mens eigen geestelijke slavernij, leert bejubelen. Tal- 'lozen onder de geestelijke werkers worden verontrust door het opkomend georganiseerd barbarisme van het nazi-dom, en al herkennen ook in ons land niet zo heel velen het naar zijn ware demonische aard, er is verontrusting, er komt een felle anti-burgerlijke en ook anti-kapitalistische gezindheid, die echter nog geen concrete vorm vindt, en niet één wordt met het socialisme der arbeiders, Intellectuelen zijn nu eenmaal individualisten, die tijd en harde klappen nodig hebben eer zij tot de solidariteit met een strijdende massa komen. Een derde verschijnsel: de radicalen uit de „burgerlijke" wereld: politiek gesproken de vrijzinnig democraten, reeds door hun principiële houding ten opzichte van de democratie verwant met de sociaal democraten, spreken zich duidelijker uit voor structuurveranderingen in de maatschappij en blijken in de practische politiek, vooral in de gemeenten, steeds meer tot samenwerking met sociaaldemocraten geneigd. Een vierde verschijnsel is: de toenemende verontrusting in godsdienstige kring. In dé Rooms Katholieke wereld heeft doorgewerkt de evangelisch gegronde bewogenheid van Rerum Novarum en Quadragesimo Anno; daar komt op de beweging naar een „Nieuwe Gemeenschap", 'daar komt verzet tegen de conservatieve coalitiepolitiek, en al spreekt de leiding nog steeds van solidarisme, er zijn velen die begrijp pen, dat men voor concrete plannen, die sociale rechtvaardigheid willen belichamen, moet aansturen op samenwerking met socialisten. In de Chr. Hist. Unie tekent zich om het dagblad „de Nederlander" een radicale groep af, scherp anti-kapitalistisch, voorstander van ingrijpen in het productieproces, ook in eigendomsverhoudingen in naam der gemeenschapsgedachte. De C.D.U. doet een duidelijk socialistisch geluid horen, stelt voor het orthodox protestantse volk socialisatie als een rechtseis, en bindt een zware' strijd aan tegen het politiek én geestelijk conservatisme, dat zo rampzalig voor het protestantse volksdeel is geworden. Typerend voor de situatie tegen 1940 aan waren allerlei conferenties in Woudschoten, Barchem, Bentveld: daar kwamen in hoofdzaak niet-sociaaldemocraten (al waren er steeds enkelen, en gewoonlijk dezelfden), gedreven door zedelijke verontrusting,' door anti-kapitalistische, anti-burgerlijke geest, verlangend naar nieuwe politieke vormgeving en strevend naar een concentratie van

nationaal-constructieve krachten in radicale zin. Toen greep ons de overweldiger. Toen kwam over héél ons volk het lijden. Ik waag geen poging tot beschrijving, die mislukken móet. Ik zeg alleen: .dit lijden was niet het gevolg van een ramp, die over ons komt uit de natuur. Het was lijden door onrecht. En dan niet door onrecht, zoals ieder mens een ander wel eens aandoet, of onrecht, gegeven met een historische groei, als onvermijdelijke erfenis; neen, hier, 9 in het nationaal-socialisme, stond het onrecht voor ons als systeem, tot in uiterste consequenties doordacht en uitgewerkt, geraffineerd en tot een- verbijsterende macht georganiseerd. Wij hebben de nazi-terreur ondergaan, niet alleen als een schending van ons volksbestaan, niet alleen als een aantasting van onze politieke en geestelijke vrijheid, maar bovenal als een rechtstreekse aanval op ons menszijn, op ons persoon zijn. „Du bist nichts wir sind Alles" zo mag ik een toch reeds beruchte spreuk wel amenderen? Om dat laatste, de opschepperige waan van, een verdwaasd volk zou men kunnen glimlachen. Maar dat éérste, de volstrekte ontkenning van de persoonswaarde van den mens, dat heeft ons diep geraakt; dat heeft de ogen geopend voor het demonische van het nationaal-socialisme, dat heeft het verzet doen oplaaien aan alle kant. Gedurende de jaren der bezetting heeft zich herhaald een eeuwenoud verschijnsel, berustend op een innerlijke wet — als godsdienstig mens zeg ik: op de orde die God in de schepping heeft gelegd*: uit het lijden door onrecht breekt de kreet om gerechtigheid los; uit de slavernij door onrecht de ontembare begeerte naar vrijheid. Wat deze periode betekend heeft voor het ontstaan van de P.v.d.A.? 'Ten eerste: bij tallozen, komend uit zeer verschil- lende geestelijke en politieke hoeken, zijn scheidsmuren gevallen, die onwezenlijk bleken. In de illegaliteit, in de onderduikverblijven, in concentratie- en gijzelaarskampen, in gevangenissen en ook in de talloze bijeenkomsten in huiskamers, heeft men elkaar eerlijk in de ogen gezien; zijn allerlei onoverbrugbaar verklaarde tegenstellingen onwaarachtig gebleken; is men teruggeworpen op de zeer wezenlijke en dat zijn steeds de geestelijke uitgangspunten van alle politiek en sociaal streven. Ten tweede: als de kreet om gerechtigheid en vrijheid echt en gaaf is, dan moet voor de toekomst de concrete vormgeving, de daad der sociale verwerkelijking ons samenbinden en laten wij ons niet weer terugdrijven in oude gescheidenheid. Ten derde: als een socialistische beweging bezielend en scheppend zal zijn, dan moet de zedelijke kerngedachte worden bevrijd van die anti-thetische, isolerende en dus

remmende elementen, die haar in het verleden hebben gekenmerkt; of positief gesteld: dan 10 zal het socialisme als zedelijke levensvorm, als vormgeving der 'sociale gerechtigheid "menselijke waarden hoger stellen dan economische. In één stelling samengevat: wij krijgen de kans om een waarlijk, nieuw begin te maken, wanneer de socialistische beweging, met behoud van haar zedelijke kerngedachte, met behoud ook van de strijdbaarheid en de kracht der arbeidersmassa, zich sociaal verbreedt en steunen gaat op alle groepen die het democratisch-socialisme als zedelijke levensvorm willen, en zich volkomen openstelt voor andere levensbeschouwingen en motiveringen, dan die met de oude beweging waren vergroeid. Z6 leefde het, als ik mij niet vergis in brede kringen, die vroeger tot de socialistische beweging niet hebben behoord, en die thans door werkloosheid en bezetting tot politiek bewustzijn en sociale verantwoordelijkheid ontwaakt zoeken naar een politiek tehuis, of liever: naar een sterke stuwende stroom, die voert naar betere toekomst. Eindelijk kwam de bevrijding. Na de eerste diepe verademing, na de onuitspreekbare dankbaarheid, dat het nazi, dom verslagen was en onze kinderen niet behoefden te leven onder deze vloek, stuk voor stuk ontnuchteringen. De vol strekt onoverzienbare chaos. De verarming. De morele verwildering. Het o zo moeizaam terugvinden van de weg naar de rechtsstaat. Het te voorschijn treden van allerlei reactionaire krachten; van lieden die niets hebben geleerd, en thans na vijf jaren veilige zwijgzaamheid en daadloosheid,. naar -Voren dringen als steunpilaren der nieuwe vrijheid. De smartelijkste van alle teleurstellingen: Indonesië. Te midden van dit alles toch ook: een regering met socialistische inslag,. die de schouders durft zetten onder een bovenmenselijk zware taak, en die in haar samenstelling een eenheid brengt van „oude" en ,,nieuwe" socialisten, beloftevol voorbeeld van, wat in brede volkskringen zich nu moet doorzetten. Ver, want daarmee, want voortvloeiende uit eenzelfde verantwoordelijkheidsbesef: pogingen uit verschillende kringen,. om tot een radicale vernieuwing te geraken, daarbij inbegrepen -- niet in de laatste plaats te noemen! een politieke vernieuwing, een wil om de organisatie van het partijlozen te doen beantwoorden aan de verhoudingen van dit beslissend ogenblik. De belangrijkste van deze pogingen is de Partij van den Arbeid. Gij kent uit de brochure van Thomassen „Opening van Zaken", de feiten. Laat mij u mogen zeggen, welke visie de Politieke Studie Commissie, die haar heeft voorbereid, heeft geleid — juister is het, om te zeggen: welke visie ons onder het

samenspreken en werken, heeft verenigd. Wanneer aanstonds is volbracht het zwaarste en actueelste werk van het puinruimen, van het orde brengen in de chaos, van het financieel herstel — althans van het financieel weer kunnen leven dan blijft voor het Nederlandse volk te midden der West-Europese volkeren staan als het meest beslissende vraagstuk: het sociale. Van de oplossing van het sociale vraagstuk, van de plaats die men in het economische en in de sociale verhoudingen in het gehele volksleven zal toekennen aan de Arbeid — dat wil concreet zeggen, aan alle werkers met hand en hoofd — hangt de regeneratie rechtstreeks af. Deze oplossing moet worden gezocht in socialistische zin. Maar het woord socialisme zonder meer zegt nog niet zo bijster veel — het is ook gebruikt door de nazi's, die willens en wetens hebben vertrapt, wat ons wezenlijk was, en die de onzen juist omdat zij hun vijanden waren, hebben vermoord. Het socialisme dat ons verenigt heeft vier essentiële kenmerken: (1) het is onverbrekelijk verbonden aan de democratie ; (2) het gaat uit van de persoonlijke waarde van ieder, die een menselijk aangezicht draagt en wil de maatschappij zodanig leiden, dat de menselijke persoonlijkheid van ieder zich kan ontplooien; (3) het erkent het recht en de plicht der gemeenschap, om in de bezitsverhoudingen in te grijpen, door socialisatie of andere middelen, waar het algemeen welzijn dit eist; het wil een rechtsorde van den Arbeid stichten, opdat iedere werker als volwaardig en verantwoordelijk lid der gemeenschap zijn leven leiden kan; (4) het wil géén levensbeschouwing zijn, het wil geen godsdienst van het socialisme, het is dus aan generlei filosofie gebonden. Ten bate van dit socialisme, in dienst van de strijd voor de verwerkelijking van deze maatschappelijke idee, wil de Partij van den Arbeid alle krachten verenigen, die tot, nog toe verspreid en gedeeld waren, wil zij vorm geven aan de drang naar gerechtigheid en het verlangen naar vrijheid, die in de bezettingstijd sterk bindend hebben gewerkt, maar die ook daarvoor de socialisten hebben bezield, die sinds eeuwen diep in het hart van de Westerse mensheid leven. Dit laatste moet er ook bij niet alleen omdat het wáár is, niet alleen omdat het onze gezamenlijke visie van vandaag is, maar vooral, omdat de besten onder de oudere socialisten, bok die der proletarische socialisten, hebben geweten: het socialisme waarvoor wij strijden is mensheidszaak, het dient de waarachtige sociale bevrijding van allen. Gij vergeeft mij wel, dat ik niet inga op wat men van ons heeft gezegd of aanstonds nog zeggen zal hoe boeiend en humoristisch allerlei persuitingen ook waren. Ik wil nog wel iets

zeggen over de voorlopige samenstelling van de Partij,. omdat daaraan duidelijker dan aan enig ander verschijnsel wordt geïllustreerd, dat inderdaad een nieuw begin is gemaakt. Ik wijs er dan op, dat bestaande politieke partijen tot eenheid zijn gekomen -- op zichzelf reeds een belangrijk feit voor heel ons volk, een verheldering in de politieke situatie, een vermindering van het aantal partijen, een versterking van de wil tot het socialisme. Maar belangrijker dan dit, zij het dan voorlopig niet naar de getalsterkte, maar m.i. wel naar-de geestelijke betekenis, is het feit dat een groep z.g, politiek daklozen zich thans met overtuiging in de nieuwe gelederen schaart. Wie zijn deze daklozen? Stellig geen politieke analfabeten. Voor een deel lieden, die vroeger in een politieke partij een belangrijke rol hebben 'gespeeld, maar nu met hun partij, met hun verleden dus, hebben gebroken, omdat zij de principiële positie van deze partij verouderd en onvruchtbaar achten. Voor een ander deel lieden, voornamelijk jon geren, wier vertrouwen in de vooroorlogse partij-constellatie grondig was geschokt en die tot geen der oude, partijen wens ten te behoren. Zij kiezen thans bewust en met overtuiging de P.v.d.A. omdat deze een waarlijk nieuw begin inluidt. Over de hoofden van deze mensen heen, maar sprekende uit hun overtuiging, die in jaren van innerlijke strijd is gegroeid, zeggen wij thans tot die tienduizenden andere politiek dak lozen in ons volk: uw plaats is hier, midden in die brede sterke stroom, die radicale vernieuwing wil en de weg bereidt voor een nieuwe socialistische orde. Er wordt, in verband met de stichting van onze Partij, over een aantal kwesties luidop of binnenskamers, critisch of verwijtend, of meelevend beducht gesproken. Ik geef er de voorkeur aan, om er volkomen openhartig en zonder er doekjes om te winden, iets over te zeggen. Daar is de kwestie van de Internationale. Het spreekt vanzelf, dat de nieuwe partij haar aandeel zal leveren aan het opnieuw noodzakelijke internationaal contact van alle partijen, die op' grondslag van de democratie streven naar een omvorming van de maatschappij in socialistische zin. Dit spreekt vanzelf. Wat zal er van een geleide economie, wat van een in socialistische richting geleide economie komen zonder samenwerking van die partijen in alle landen, die het socialisme willen? Wat zal er komen van een herstel van Europa, zonder nauw contact met de Engelse Labour Party, die in de West-Europese wereld — en ook nog wel even daarbuiten de leiding geeft? De Nederlandse Partij van den Arbeid wil, mede met het oog op de bemiddelende en verzoenende taak, die een klein volk in het verscheurde Europa kan vervullen,

uit volle' overtuiging haar aandeel leveren aan het nieuw groeiend en vol strekt geboden internationaal contact. Daar is verder de kwestie van „de arbeiders". Niemand onzer sluit er de ogen voor, niet het minst omdat een bekende demagogie zich gaarne van een kluif meester maakt — dat een gevaar dreigt zullen de -arbeiders niet worden afgeschrikt? Zullen zij de nieuwe Partij niet de rug toekeren, omdat zij zoveel „burgerlijke" elementen opneemt? Is de Partij geen politieke fout, omdat zij, wèl een doorbraak naar „rechts", maar niet naar „links" betekent? Zullen de „intellectuelen" de zaak voor de arbeiders niet bederven? enz., enz. Men kan over deze reeks vragen natuurlijk een hele zware boom opzetten, b.v. over de inhoud van de begrippen „links" en „rechts" in de verhoudingen van de nieuwe tijd. Ik doe dat niet, maar zeg tot de arbeiders: lees het Urgentieprogram, en let op de daden. Persoonlijk ben ik er diep van overtuigd — en allen die in de Studiecommissie hebben meegewerkt, delen die overtuiging: zonder de stuwkracht, de politieke ervaring en scholing van de arbeiders, zonder hun wil tot het socialisme, wordt de nieuwe Partij nooit wat zij in dit uur van grote verantwoordelijkheid worden, moet. Ik weet ook, dat politiek geschoolde arbeiders héel goed begrijpen: 14 het socialisme moet mede steunen op andere bevolkingsgroepen, op boeren en tuinders — zijn zij geen arbeiders? -- op nieuwe middenstand en intellectuelen -- zijn zijn geen werkers in het groot geheel? Het is onwaarachtig een tegen stelling te scheppen tussen arbeiders en intellectuelen; zij konden elkaar nimmer missen, maar zeker niet in de periode van herstel en maatschappelijke reconstructie van thans. Ik herhaal: met lette op de daden. Op die der communisten. Op die van de nieuwe Partij. Laat de daden spreken. Er is de kwestie van het geestelijk klimaat. Natuurlijk, het is niet eenvoudig: zij, die zijn groot geworden met het zingen der oude socialistische strijdliederen, voelen zich niet thuis bij hen, voor wie de psalmen en gezangen uit, de. Kerk, of de Gregoriaanse muziek dierbaar zijn. Het is een klein, heel klein kunstje om deze zaak zo te hanteren, zo op te blazen, dat alle samenwerking er op afstuit. Ik neem aan, dat zij, die de Partij van den Arbeid waarlijk willen als een grote poging tot een nieuw begin, wijzer zullen zijn. Ons verbindt, door alle klimaatverschillen heen, de verantwoordelijkheid voor ons hele volk in nood, ons verbindt de wil tot sociale gerechtigheid en vrijheid, ons verbindt het vaste voornemen om samen een nieuw begin te maken zouden wij dan tegenover de grote taak die ons 'roept, niet de wijsheid, de tact, de zelftucht en de

verdraagzaamheid opbrengen, die niets dwingend oplegt, maar wil laten groeien wat uit het samen leven en strijden als nieuw leven ontwaakt? Er is de kwestie van de godsdienst. Is het een kwestie? Voor wie iets verstaat van de nood van ons volk, van de grote dingen die nodig zijn, van waarlijk-groot denken, stellig niet. In de oude S.D.A.P. der laatste jaren was het probleem overwonnen. In deze zin n.l., dat ieder de vrijheid werd gegeven om het socialisme te verdedigen op grond van of in verband met zijn levensbeschouwing. Het is ook nog wel sterker te zeggen: van den Christen werd verwacht, dat hij als Christen spreken zou. De nieuwe, P.v.d,A. neemt in dit opzicht stellig de verworvenheid der S.D.A.P. over. Ik kom tot het slot. Er is ergens de opmerking gemaakt, dat er bij de voorbereiding van de P.v.d.A. zo weinig spontane geestdrift is gebleken. De opmerking is typisch voor een buitenstaander. Stellig, er is van laaiend vuur, van 15 bruisende geestdrift niets gebleken. Er was echter in ons samen spreken, dat ook wel een samen geestelijk worstelen is geweest, iets anders, naar mijn mening belangrijker en vruchtbaarder. Er was een diep, soms bijna grimmig besef, dat de toekomst van ons geschonden volk, de toekomst van de brede zwoegende massa, de toekomst van gerechtig-held en vrijheid in deze lage landen ons de plicht oplegde om deze concentratie van gelijkgerichte krachten tot stand te brengen als het innerlijk mogelijk zou zijn. Wij hebben nergens gemarchandeerd, nergens slechte compromissen gesloten, nooit gestemd. Wij hebben ons laten leiden door een sterke verantwoordelijkheid: er meest een doorbraak komen, er moest een nieuw begin worden gemaakt, er moest aan ons volk een nieuwe weg worden gewezen. Nu wij hier samen de P.v.d.A. voorstellen 'aan ons Nederlandse volk en ik weet: duizenden begroeten haar met vreugde en verwachting mag ik het dankbaar uitspreken: er is een doorbraak, er wordt een nieuw begin gemaakt, een nieuwe weg wordt geopend. Hier: de Partij van den Arbeid!